

Nemzeti Társalkodó

KOLOZSVÁRTE

40-ik szám.

PÉNTEKES,

Dec. Gán

1

8

4

4.

Tartalom Hölgyrabló. (Vége.) [Katonai emlékezések. (Folyt. és vége)]

Hölgyrabló.

Magyar regény-vázlat.

(Vége.)

V.

Rablás.

Komor felhős volt az ég egy napon, az égkirály már lefelé siethetett a' barna felhők mögött 's N. utcái néptelének mint falun szokott. Karai Ferencz úr bizonyos komoly parancsokat osztva indult ki házatól, egyedül ballagó a' Zárai udvar felé vezető úton. Zárai urat családi körülményei elvonták házatól; a' vén Justin társaságában néhány őrizőktől környeztetve, magánosan ült Róza egy szeglet szobának ablakában; gondolatai kis-szerű tárgyakkal foglalkozhattak, mert igen egykedvűnek látszott; Karait éppen nem várta, már hűtlennek is vélvén, megszokta nélkülözni a' gondolatot, hogy szereti. Azonban Karai úr nem vala hűtlen, 's megtudván bátyja távol létét, késelem nélkül hozzá vánszorgott. Pár ezüst pénz megdönté az örök óriás hűségét, mert hiszen mi is lenne a' világból ha még tudatlan embert sem lehetne megvesztegetni, holott ez tudósokon is leggyakrabban szokott

megesni. — Ferencz néhány percz alatt ölelé Rózáját, 's boldog ki leheté még olyan? Az első csók teljesen kibékelteté a' hűtlen hivatást 's lehető legédesebb enyelgésbe merülve, a' gyönyördús jelen, multat jövőt egyaránt feledtete. Utóbb csakugyan kedvező körülmény titkos sugallata felvillantá a' jövő derengő homályának képeit 's mire egy meghatározott szökéstervei ki valának számítva, éj borítá el a' földet.

„De az örökkel csak eddig maradhatásra egyezém, más szobába kell mennem, hol előtök rejtve maradhassak“ — monda fölemelkedve Karai úr.

„Amott Justin van, másba is csak ezen keresztül juthatni 's így minden veszve lenne; a' nagy teremben meg őrizők lehetnek“... aggódék Róza, midőn léptek hallszottak a' melék teremben. Karai úr szorongva futkosott ide 's tova, valamelly kényelmes buvhelyet kereső, míg végre egész porig alázva magát, 's e' pillanatban lemondva tán kiváltságos jogairól is, egy az ajtó megett álló ágy alá bujt. Az ajtón egy rőt férfiú az udvari bíró lépett be, 's kémlő szemeket jártatva körül, czélzatos kérdést készül ürnőjének tenni. Háromszor szipákol orrával, 's három első ujjával föltörölvén bajuszát, monda:

„Csak... egyedül fog itt... aluani a' measszony“?

„Igen, csak gondosan bezárjanak minden ajtót“ — vala a' felelet.

„Értem“ — mormogott a' rőt 's még egyszer körül jártatva szemeit, azon meggyőződéssel, hogy urnője valóban csak egyedül van, eltávozék. — Karai úr megelegülve buvhelyének kényelmeivel, kiduga fejét, midőn egy más ajtó nyilt 's Justin lépe be.

„Hogy érzed magad Rózám' kérdé anyai aggalommal.

„Igen jól nénikém“ — viszozza Róza.

„Szivgörcseim is megszűntek“ — monda tovább a' vén leány, 's e' parányi szóváltás után imakönyvéből olvasott, mit jó példa adásért mindenkor növendéke előtt tett. Éppen azon lapra nyitott, mellyen kísértetek elűzéseérti könyörgés vala, 's a' legbuzgóbb áhitattal imádkozott. Azonban Karai urnak buvhelyén az egerek nem kis alkalmatlanságára lévén, olykor némi mozgás, tompa recsegés vala hallható.

„Istenem mi vala ez!“ sohajta Justin imáját félbe szakasztva.

„Semmi, semmi nénikém, kün a' nagy komondor nyugtalankodik.“ — A' vén néni tovább folytatá imáját 's már éppen e' szavakat mondá „uram ne vigy kísértetbe“ — midőn rekedt hörgés után megtört sohaj hallszék — „jajj . . . jaj . . . de szabadits a' gonosz lelkek üldözésétől“ — tevé utána utólérhetlen gyorsasággal. A' szent könyv kiesék kezéből, tekintete a' sötét ablakra meredt; majd, egészen szoborrá dermedten, oly torzképet alkotott, hogy maga Róza is elsikoltá magát; Karai úr pedig valamely váratlan veszélyt sejtve, igyekezett az ágy alól kirohanni.

„Kisértetek a' lelkek! — kiáltott Justin, széleseben rohant szobájába, ajtaját maga után zárta 's ruhájának az ajtóval oda zárt darabját azon hiedelemben, hogy rossz lelkek tartják vissza, leszakította. Karai úr megértvén a' dolgot kissé szabadabban lélegzett.

Apró, csendes eső zaja hallszott, az éjnek azon szakában, midőn csak nagy városok termeiben dőzsölnék, falun pedig legmélyebb álmom lep meg mindeneiket — későbbben lassu szekérszörgés, melly hamar elnémult.

A' Zarái háznál is sötétség fedezett mindent, kivéven azon halk suttogást, melly olykor megzavará az éjféli csendet. Csak nem azon pillanatban, midőn a' szekérszörgés elnémult, nyilt meg Rózának ablaka — Karai úr

szálla ki rajta; 's egy máhát emelt az utcán megállott szekérre. Azután visszatérve Rózát emelé le 's mind ketten a' szekérhez siettek. Már indulni akarának göcsös lábu lovaik, de Karai úr igen bosszantó észrevételt tön — fővege benmaradt. Visszont a' félelmes udvarra kellett visszatérni, nem kis küzdéssel az ablakra mászott, már félig ben vala, midőn zsebéből nagy zörgéssel omlott pénze a' padlatra. Rémülve szálla be a' sötét szobába, lehajolt pénzét felszedendő, 's gombja az öltöző asztal terítőjének rojtjába akadva, a' pompás üveg és ezüst medenczék csörgő zörejjel omltak össze. A' mellék szobából pár éles sikoltás hasított által. Karai ijedten szökött ki, éppen az ablak alatt nyugvó komondor nyakára; a' böszült eb hátára ugrott a' szaladónak, 's hatalmas körmeivel, visszatörölésül, legújabb divatu queckerének jobb szárnyát oldalostól lerántá; és még itt sem hagyá el rossz szellemének üldözése, mert midőn a' betevődött útszaajtóra rohant, orrát bele csapva, vérral borítá ruháit. Illy szerencsétlenségek között elérve a' már világ végén is tul képzelt szekeret, felejtve mindent, sebesen elhaladának, a' fölébredt lakók kiabálásaitól kísértetve.

Más napon Karai Ferencz járdalt diadalmas örömmel ön lakában. Zarái ur is haza érkezvén, csak romba dült maradványait találta hugának. A' vén Justin erősen állítá, hogy éber szemeivel látta, mig Rózát számár fejű, ember lábu ördögös lelkek vitték; azonban a' quecker darab, főveg és pénznem rossz irányba vezették Zarái ur gyanuját. Néhány óra mulva a' Karai ház, kiváltságos jogok nagy sérelmével, hivatalos egyének által felfürkésztetett, 's megtaláltatván a' hatalmas corpus delicti, a' szárnyatlan quecker, maga a' szegény ifiu ember megkötötte vitették el, a' legszörnyebb váddal terheltetvén, hogy kedvesét megölte, mert az undok vér-foltok, nem kerülték el a' fürkészők figyelmét. Három napi sanyaru fogság után, megvallá tettét a' nyomorult bünös, hogy Rózát egy közel rokonához vitte, nem erőszakosan hanem ön megegyezésével. Zarái megtörödvé ennyi balságokon, kegyesen feloldozá foglya kötelékeit 's megegyezék hugának férjhez menetelében.

Négy nappal a' történetek után N-től nem távol fekvő kis faluban igen érdekes társaság vala. A' cholericus házi uron kívül — ki olly formán néze ki, öszszeszakadozott, kopott bőr

horitéku karszékében ülve, az augustusi meleg daczára is bárány prémes bekesével, mint ha e' pillanatban tulvilagra készülne — valának még ott Zarái György ur, az aszkórságos lelkész és a' házaspár. A' lelkész teljes ünnepeilylyel kikérdezé érzelmöket, mit még méltóságosabbá tett a' házi ur mély fontosságu arca, 's böles szipákolása, mellyel sovány arcának burnottól már is czitrommá hizott orrát még most is kövérité. A' tiszteletet vagy inkább babonás borzadást igénylő lelkész, görögösön görbedt orrára akasztva szemüvegét irt, 's ritka gyorsasággal megkészült a' néhány sorból álló hizottmány. Ám de a' nagy természet szokása minden öröm közé némi szomorúságot vegyitni, 's megbocsáss hedves olvasóm, ha jelenleg én is kéntelen vagyok kedélyedet kissé elkomolyítani. — A' házi ur Görbedi Gáspár midőn neve alá éppen e' szavakat írta „N. megye hütös és nemzetes táblabírája“ — elorditá magát, arcának egyik fele nyugotra csuszott, míg a' más keleten maradt, behorpadt hátát 's kopár oldalait görcsös nyílalmak száguldvá keresztül — lefordult székéről, néhány ártatlan nyögés után szörnyü halált halt 's bárgyu lelke elszállott a' földről. — Rémülés, 's mélyen magába szállott lélek rázkódás lepte meg a' körülállókat; Karai ur pedig addig öklözé szemeit, míg néhány könnyüt facsart ki belőlök a' kihunyt rokon fölött, kinek halála annyival szomorítóbb vala, mert törzsofkájának utolsó sarjadása volt. Ilylyen az isteni gondviselés!

Azonban a' völegény néhány percz alatt úton volt, mélyen gondokba merülve 's valljon mit tud gondolni illyenkor az illyen ifju ember? Legelőször is őt harna mént látott czifra fogatban, Bécsben készült terhes batárja előtt, 's élvezé az emberek hódoló bámulatát, az egykor még nagyságos czimet. Azután magas ablakából a' legújabb izletü háznak, mellyet építtetni fog, teljes méltóságban nézett le becsődült napszamosaira, kiket rajta 's a' megyei szölgabirón kívül senkinek nincs kiváltságos joga deresre vonatni. Majd három égő gyertyánál kártyázott, hozzá egészen méltó uri társaságban; előtte hófuvatagokkint állának gyönyörü pénz-halmok, 's czifra szidalmakat szór a' kocsisra, ki tüzet rak tiszta fehér tajték pipájára. És itt csintalankodni kezdek gondolati; ott áll nője háta megett, most lehajol, megcsókolja, majd enyelgve simitja bo-

zontos homlokát. Most kényelmesen heverész bársony pamlagán, gyönyörög a' kedves gyermekekben, kik Rózáját körül ugrádozzák és habzó selyem vánkosai dagadoznak majd körülötte. Meg majd feszes uri göggel parancsol ötös fogatot robogtatni elő, 's már dörgött is a' kocsi, midőn szerencsétlenségére alapillantva meglátta a' rongyos szekeret, lassan czammogó lovakat 's igen elgondolkodék. Ilylyen tarka az ábrándok világa, és Karaink így sietett a' püspöki engedmény után.

VI.

Nős élet korunkban.

N. — egy füstös, agg, szalma födelü alacson épületének lantornás ablaku szük szobájában egykor egy nő czivódott férjével. Mind kettő hazugság által megcsalatottnak állitá magát.

„Sokat ígértél, semmit sem hoztál“ — panaszkodék a' férj.

„Mindenemből kipusztítottál, semmirekellő korhel vagy“ — viszonzá a' nő lehető gyöngédséggel.

„Kérem asszonykám, elmaradhatnának illy nevezetek, ha nyelve kissé becsületesebben fogrogna“ — jegyzé meg a' férj.

„E' ház enyém, semmire kellő — nincs semmid — tüdnöd kell ha olly becsületes fejedet meg akarod kimélni, te te... korcsomák királya... kártya-asztalok fejedelme... akasztófák virága.. te... riad fel a' nő gyönyörü női gyöngédséggel; — a' férj történetesen az oldalfélt álló tükörbe pillant 's homlokán egy nem régi hasadás száraz sebeit látva, mutató ujját hirtelen szájára kapja 's elhallgat a' szegény ember. És valljon nem isteni büntetés ez Zsodomára és Gomorára.

A' férj Karai Ferencz 's a' boldog nő Zarái Róza valának.

Gyarmati Samu.

Katonai emlékezések.

(Folyt. és vége).

A' golyók azonban a' mi csapatunkra hulltak leginkább, 's katonáink ostoba bátorsággal kardjaikat hüvelybe tevé, fogdosták ki. Vegre némi rendetlenség kezdett mutatkozni erősen ritkuló soraink közt. Rossignol tréfájával

katonáit bátorítani akarván, kiáltott Dumanet-
hez: vigyázzon atyaságod! a' gránátosok mind-
járt előpattannak."

Rossignol egy keresztet hirtelen leütött.

Dumanetnek nem volt több ideje. A' grá-
nátosok mindjárt reá találtak. Lova ágoskod-
va hordozta körül, de a' seminarista még ke-
ményen ült a' nyeregben, 's mozgott szétzú-
zott karja. Minden panaszkodás nélkül lovag-
lott a' táborig kórházba, hol Rossignol, én 's
több mások hozzá menénk. Egy gyógyszerész
inas, ki sebészi egyenruhát csak azért vett ma-
gára, hogy az összeírást elkerülje, hatalmasan
működött a' sebesültek összehordásával, 's nagy
hangon kiabálta: „nem vágatom le minden-
nek kezét 's lábát!”

Ugy hiszem, maga se tudta szegény, mit
csináljon. Közel feküdt hozzá Dumanet egy
táborig székeren, türelmesen várva, míg a' sor
reá kerül. Mikor meglátta hozatni a' két lánd-
zsa-szurás miatt félholt parancsnokot, egyszer-
re felállott, helyet engedni; ő leült az erdő-
szélén egy lejtős helyre. Miután a' tudatlan
sebész Rossignolt sokáig vizsgálta, „le kell egy
lábszárát vágni“ volt receptje.

„Kedves újság, nagy doctor! Csak siess
és tapassz bé, mert a' mi papunkat üldöző go-
lyók majd kifütyölnek az élők seregéből.“

E' pillanatban füttyölt el füleink mellett egy
golyó 's közel hozzám zörgést vettem észre,
... az egy száraz ágat sodort le. Dumanet feje
lábunk előtt feküdt.

„Nézzétek őt!” kiáltott Rossignol, „min-
dég csak ő! Féltre vele... Halálat akarod-e
vérszomjas tigris?“

Felakart állani... de visszabukott karjaimba.

„Nem faj-e önnek?“ kérdezte a' sebész
nagy cseppeket izzadva. — Rossignol halva ha-
nyatlott le.

Mint nagyobb tisztnek, közel ezen hely-
hez, két lábnál mélyen, egy golyóktól meg-
sérült tölgy tövénél, sirt ástak, 's mivel még
üresség volt, Dumanetet reá tették. Hallgattam,
miként beszéltek a' temető katonák Rossignol-
ról. „Életében elég kegyetlen volt hozzánk;
most a' papot hasára vetjük: meglehet még jó
barátok lesznek ha sokáig együtt fognak fekünni.

Tizenöt évvel később Némethonba utaz-
tam 's éppen ezen tartományba. Nem mulat-
tam el a' sirhalmokat fölkeresni. Megismertem
a' vén tölgyet, mellynek védő ágai alatt Ros-

signol eltemettetett. A' tölgy sérvéből ismét
kiujult; derekán láthatni még egy sasnak kard-
dal bevágott rajzát. E' perczben mély érze-
lem szálla meg lelkemet. Akaratlanul szemem
előtt lebegtek azon szerencsétlenségek, mely-
lyek a' hanai csatát megelőzték 's követték;
látám, miként tapodták le kétszer a' kozákok
Frankhont; a' fényes zsarnokság, hosszú szen-
vedésben, miként lakolt meg. Egy más sir,
tul messze tengeren könyütlen 's tisztelet nél-
kül emelkedik. Mondám magamban: „egy bá-
jor pisztoly-golyó Napoleont itt könnyen meg-
ölhette volna. Legalább akkor mi tettük
volna el, — és sirját egy sas jelölné.

Midőn a' csata-mezőn keresztülmenve,
Rossignol és Dumanetnek utolsó isten-hozzá-
dot akartam mondani, a' tölgy közelében két
paraszt ifjonczok egy sajátságos játékot pró-
bálgattak. Két botba szurt koponyát, mely-
lyek közül egyik mosolyogni, a' másik pedig
haragudni látszott, egymással harczoltatták,
majd pedig öleltették. A' fiuk messziről meg-
láttak, 's az idősb hozzám jöve, kérdezte:
„angol úr! ezen két vitéz napoleon-harczos
fejét nem vásárolja-e meg?“

Valami kevés pénzzel megajándékoztam
őket, hogy tegyék vissza a' koponyákat régi
sirjokba. Megígérték, hogy bajtársim marad-
ványát jövendőben inkább megbecsülnéik.
De, fájdalom! azokat ismét kiásták: nem rég
egy angol hirlapban lehetett olvasni: „Egy te-
re embercsontot hoztak Scóthonba, mellyet
a' lipcsei 's hanai mezőkről ástak ki. A' cson-
tok az 1813ki véreccsatákban elhullott kato-
náké. Belőlük fekete festéket égetnek.

Szegény Rossignol! az Antillákon és Mos-
kaunál, Bécs és Madrid falai közt harczolt ő.
'S miért? Mit nyert a' száz csatában? Nem
egyebet, mint három sing földet Némethon
egyik szegletében; nem egyebet, mint egy
kis dicsőséget; mert ki ismeri Rossignol ka-
pitányt csak úgy is mint én? A' bastille-i,
marengoi, austerliczi, moskai és bauczeni
győzőnek megégetett 's széttört csontját most
arra használják, hogy egy glasgowi vagy e-
dinburgi dandynak fényes csizmája legyen.
Rossignol! mért nem követted inkább a' fri-
coteuröket?

II. Riego.

VII. Ferdinánd Cadixban evett, ivott, a-
ludt 's jól folytak dolgai: hja mert. Ouvrard

örkődött fölötte. Abisbal gróf árulása, Morillo és Ballastero capitulatioi, mellyek a' nagy eleségszállítónak becsületére kitünő befolyással voltak, zavart 's bátortalanságot terjesztének a' cortez követei közt, 's nem messze palotájuktól a' megbukott bankár telt zsebbel tördelte kezeit. Már ez tulságos fényűzés vala! A' nézetek megoszoltak: egyik rész akarta a' constitutiót, a' másik pedig nem, 's e' pártton a' fölvilágosodott spanyolok közül igen kevesen valának; aztán mit tehettek egy idegen 's a' nagy tözegtől gyámolított sereg ellen? Azon előérzésben, hogy a' hatalom kezeiből majd kibukik, elfeledték, hogy még a' bukás megakadályozásán munkálnak, mi pedig éppen a' bukást siettetí. Ezt cselekszik rendszeren minden kormányok a' végvonaglás közt.

Ekkor történt, hogy Riego utolsó próbát tenni merészkedett. Követve a' madridi katonaság legderekabb osztályaitól 's néhány angol tisztektől, a' szép Andalusia lett hirtelen dicsősége szinpadává. Itt játszotta a' semmiről nem ismert őrnagy Napoleon szerepét, ki ekkor tért vissza Elba szigetéből: ő egy királyt győzött le. Csak egyedül, hüvelybe tett karddal, ment szembe a' királyi sergekkel: egy lehelete tönkre tette V. Filep birodalmát, 's benne a' régi alkotványt. Most hirtelen az a' hir kezdte terjengeni, hogy Andalusia Riego egy pillantására fölfog emelkedni, 's hogy a' katonaság, a' capitulatio megsértésével, Riegót vezérül meghitta 's már a' csatasereg sietnek zászlója alá. Ugy látszott, hogy a' táborozás hosszason eltart, mi ezredünkre nem éppen kellemes ujság vala: mert Madridban rendőri hivatalt folytattunk, 's most már a' lapos kardcsapások keményebben estek a' royalisták 's a' tarka-szinü barátok vállaira.

Oct. 2-ikán, már reggel 6 órakor, az egész köznép, mint a' bika-viadalkor, hevesen forrongott. A' vásárban nem volt egy ember is; a' kútnál vízfordókat látni nem lehetett; a' koldusok a' templom-ajtókból eltakarodtanak.

„Jézus, Mária és József vegyen ön védelme alá!“ kiáltott Don Tadeo de Puebla ijedten rohanva szobámba; „ma rettenetes nap van!“ A' házból a' szolgák mind kifutottak, és Toribio, mint saját szememmel láttam, egy nagy konyhakést rejtett köpenye alá.“

„De hát miért tart urasága is absolutista szolgákat?“

„Minden szolgák absolutisták.“

„Nyugodjék meg ön; az őrhelyek mind megvannak kettőztetve; a' fogház előtt egész zászlóaly van, hogy az aristokratákat megakadályozzák a' nemesek bezárásában.“

„Az mit sem tesz; nőmet 's leányomat elküldtem egy kolostorba: magamat nem féltem.“

Gazdám inkább magáról gondoskodott mint rólam, — 's kérdezte ha vajjon elég vitézül néz-e ki hajdani őrnagy egyenruhájában? A' függetlenségérti csatában jóságának egy részét föláldozta, csakhogy a' királyt legyőzhessék, mi Ferdinand visszatértével neki öt évi fogságot kamatozott. 1820ban, mint a' cortez követe, szabadelmű volt. Én, kinek elég alkalmam vala Don Tadeot kiismerni, tudtam jól miből állott liberalismusa: Pognac herczegre minden bizonytal nem volt semmi hatással.

Hirtelen lóra pattantunk; a' Calle-major népcsoporttól 's csődeléktől hullámozott. Ott kevélykedtek a' royalista önkéntesek eredeti öltözetben; a' félmeztelen narancsárusok pántlikázott kalappal, több rongyos inasok pedig a' veres vízfordó vedreket rozsdás puskákkal cserélték föl. A' harsogó ordítás, a' fekete prémes német dolmány, szapora járás 's hosszú kardokról ítélve, mellyek lábszáraikat verdesték, azt lehetne gondolni, hogy ezek egyenesen járó, harczra készült medvék. Nők- 's gyermekekkel össze-zsúfolt szekerek, a' vállukon rókatorkost hordozó csapatok, kik ezenkívül fejüket csikos posztóval körül kötötték 's kezökben pálczát tartottak fegyver helyett, hömpölyögtek.., rohantak nagy tüzzel a' várkapun békéfé. Ma t. i. négy nemes foglyot az egykori semináriumba kellett bezárni; azonban minden korcsmában egy trappista elhíresztelte, hogy olly előkészületek vannak, mikszerént nehezen juthatnak fogságba — 's erre az egész nép igent és ament mondott. De micsoda dühbe jöttek 's micsoda káromkodásra fakadtak, midőn a' börtön ajtóját nem csak bészárva, de ezen fölül keményen őriztetve találták. A' nézőjátékok a' palota-fedélzetről egészen élvezhettem! A' lovasság vonalai jobbkézre a' sz. Vincze kapuja felé nyomultak 's ide 's tova üzték a' népcsoportot. Vad lárma és ordítás tölté bé a' léget, vegyülve közáporral, melly

csak amugy pattogott le vasas katonáink pán-czéláról. Némellyek a' forrongási mánortól örülten fölmásztak a' házakra, hogy onnan lödözenek a' vidékiekre, kik papok vezérlete alatt jöttek a' szomszédfalvakból: a' mező tőlük megfddketült. A' csoportok közt a' barátok fehér köpenyege lobogott, 's ezek egyik csapatól a' másikhoz nyargaltak, mint valami ad-jutánsok a' csatanapon. Most néhány papok megeresztett gyepelővel a' kapuhoz ugrottak, széles kalapjokat forgatták... döngött a' rettenetes hurrah: „le Riegoval! halálra!“

Végre az úton, szabályás és szüroyos vezetőkől keményen összenyomott népcsoport közt megpillantották; ő volt valóban. „Ő az, ő az!“ kiabált a' dühös csoport, közelebb nyomult 's felhágott az útmelletti halmokra. „Ott jó szekérben, ott van ő és társai!“

A' vászonnal bévont 's öszvérektől huzott szekér ugyanazon palotába ment 's ugyanazon erkely alatt ment el, mellyen Ferdinánd, szájából kivevén félig elhasznált szivóláját, Riegot kegyelmesen ajánlotta és a' néphez így szólt: „nézzétek legjobb barátomat.“

Egy a' foglyók közül, csakhogy magát látassa, a' szekérből kihajolt: az ordítás erre kétszeres lett; „le Riegoval! Atok az alacsony felküekre! Éljen a' vallás! Le a' nemességgel! Halál Riegonak! Egy pillanatra ezer kéz emelkedett föl, és a' nép, melly közt a' békét már helyreállítottuk volt, mindenfelől az őrizetre rohant; a' mi lovasaink is hirtelen elötörtek, és a' vasatlan papok versenyt futottak a' fráterekkel. Már kapaszkodott Toribio a' szekérré, a' foga közti késsel. Kardmarkolatának egy taszítása által, mi hasára nem éppen jól hatott, letaszítá őt a' szekérről; de viszont felkapaszkodott 's késével egy öszvért megszurt, 's fenhangon kiáltá: „es sangre tambien!“ (Már vér is foly!).

Az összecsoportozott lovasság körülfogta a' foglyokat; hátuk mögött azonban borzasztóan lármaztak; a' csödelek keményen nyomult utánunk: de mégis sikerült valahogy a' börtönajtót megnyitni 's viszont bézárni.

Midőn Riego az udvarba megérkezett, őt minden francia tiszték üdvözölték. Kicsi, de jó testalkotása, csöndes és nemes, egészen keresetlen magatartás, magas homloka, sárga és béesett ábrázata, saspillantása minket Bonapartenak, mint első consulnak tekintetere ragadtak vissza. Egy kék megkopott kabátba

volt öltözve; szobájában se ágyat se széket nem találtak, csak úgy kellett neki a' padlazon fekünni. Két társai, a' kőfalhoz támaszkodva csendesesen szitták szivólájukat; de a' harmadik angol egyenruhájú, kinek ábrázata és haja éppen olly vörös volt mint frakkja, ide 's tova jártak.

„Uraim engem is felakasztanak?“ kérdezé tőlünk. „Engem nem szabad hogy felakasztanak. Mi a' parasztoktól fogattunk meg, és akkor, midőn a' francziák a' hadvezért megverték. „És így, ismételte ő, csak nem akasztanak fel! Én a' francziák foglya vagyok, kik a' vezért megverték.“

Riego a' lármat tovább ki nem állhatta. „Őrnagy, Billing, kezdé ő, mit keres ön tulajdonkép Spanyolhonban? ön nekem rettenetes dolgokról beszélt. Most lássa: 16-án lépett a' szárazra, 18-án megveretett, még azon este befogatott, 's most fölakasztják. Ugy vélem ez igen borzasztó! következőleg ön ne panaszkodjék.“

Ezután felállott, 's beszélt Dijonról, hol mint hadi fogoly sokáig tartózkodott. „Ott tanultam, szölt ő, a' mit tudok. Kérdezett újságokat Cadixből, 's midőn mi a' kerengő híreket tudtára adtuk, t. i. hogy Ferdinánd az angoulemi herczegnek megírta, hogy közönséges amnestiát és egy chartát fog adni mire a' mieink megesküvendenek; gondolta ő, megfog esküdni annyiszor, valamennyiszor kívánják, mi pedig az amnestiát illeti, azt szabadalmú eszmének tartá. Itt a' bakó maga is royalista.“ E' pillanatban a' kapu előtt a' lármazó csapatok ordítása még inkább kezdett hangzani. „Óh, uraim! mit tettek önök!“ szölt ő 's vonásai kimondhatlan fájdalomra mutatnak. Kezét mellére tévé 's fejét lehajtva tette még hozzá: már most vége van... Később, minden bizonynyal később kellett volna kezdeni... Hibáztam elsietésemmel;... de szép mégis így hibázni... Az első lépésnek meg kellett történni. Halálom megtermendi gyümölcsét.“

Az angol tátott szájjal 's dult ábrázattal hallgatta. Az adjutánsok igen kicsi fölindulást mutattak, hihetőleg nem értvén beszélgetésünket, mert Riego hozzánk francia nyelven szölt. Azon szavak mellyeket főnebb emliték, saját szavai; én haza menve, azokat mindjárt leirtam.

A' sétatérek mind puszták valának. Mad-

rid, kivéve az alosztályoktól lakott negyedekeket, gyászba borult. Egy koldus, ki hihetőleg, saját foglalkozása mellett, szerelmi követ is volt, a' kapuban várt reám, titkosan egy levelet nyomott kezembe... 's hirtelen eltűnt. Semmi aláírás, női kezek, reám nézve egy igen kedves levélke vala. Tartalma itt következik: „a' foglyokat felfogjátok-e akasztatni? Meghal ő; dicsőség és becsület a' vértanunak! szégyen 's örök átok reátok, francziák!”

„Neki meg kell halni,” kiáltott Tadeo; „könyörödjünk lelkeért!”

Az őrnagy térdre hullt neje 's leányával együtt, hogy a' nem sokára meghalandóért imádságát elmondja. Ez a' jelenet fölindított. Még zeng füleimbe gazdám ünnepélyes és komoly hangja. Ő Riegoért, a' könyörgés után, gyászbeszédet is tartott. Beszélt a' szerencsétlen hadvezér keresztényi erényeiről, 's a' francia foglyok iránti becsületes bánásmódjáról az 1808-ki háboru alkalmával; a' servilákhoz mutatott kegyességéről a' jul. 7-ki fölkelés után: — „a' király már a' milicianos bosszujára az összeesküdteket kivégeztette, midőn Riego megjelent. Ő, ő akadályozta meg egyedül a' vérontást... 's most felfogják függeszteni!”

„Az isten irgalma szálljon reád” szolt az öreg őrnagy. Tovább folytatván beszédét, sok szép vonásokat hozott fel Riego életéből: megemléte honszeretetét és önzéstelen nagylelkűségét! Legnagyobb kívánsága volt, hogy Spanyolhont szabadnak láthassa. Dicskórság nélkül, szomorú kedély-állapotban láttatott ő a' constitutio visszaállítása után a' nagy föladataon működni. A' cortes-gyűlésben mindég szomorú volt, helyéből meg sem mozdult, fejét mellére hajtá, ugyannyira, hogy egyszer Tereno gróf, legjobb barátja így szolt Riegóról: „nézze ön a' generált! Nem úgy tetszik-e, mintha föl volna függesztve?”

Don Tadeo megemlékezése reám nem csekély hatással volt, mellyet semmikép le nem küzdhettem. Vakbuzgóságán nevetni nem tudtam, 's mivel a' fekete gondolatoktól megmenekülhetésre semmi alkalom nem vala, társaim közül egyet fölkerestem, ki a' reggeli néplázadásban részt vevén, néhány ütletet kapott.

„Becsületesemre, drága barátom, ő inkább szeret, mint gondolám” szolt társam, mihelyt

engem megpillantott. Mikor haza jöttem be-kötözött karral, szeméből a' kétségbeesés könnyei hullottak...”

Hihetőleg Riegoért. Ő úgy érez, mint egy spanyol grand.

„Barátom; mióta neki tréfából azt mondtam, hogy te egy királygyilkosnak vagy fia, mindig csak rólad beszél; ugyannyira, hogy szinte szerelemföltő vagyok.”

„Így tehát könnyei csakugyan Riegoért hullának!”

„Nem; értem hullának. A' sebek tettek engem előtte annyira érdekessé. Oh barátom micsoda egy nő az! Micsoda lelki tűz! Nyiltan nem mondhatnám Párisban, de vigyen el engem az ördög, ha oda nem adnám a' világ minden francziánéját egy spanyol hölgyért. Nincs benne semmi fész, semmi bolond arczfintorgatás! Ha Spanyolhonban egy nő azt mondja igen, az igennek, a' nem pedig nemnek marad! A' szempillantásból megtudhatni hányadán vagyunk. Példaul, higyed ha tetszik, de becsületesemre mondom, ő volt ki először mondá: „szeretlek!”

„Tán tudod, hogy az itt szokás...”

„Dicső szokás: ennek soha sem kellene megszűnni! Most két nap óta, mi mindig egy szolgálaton vagyunk; a' propos, mi kedves dolog! Készíts nekem, minthogy nagy poeta vagy, az őrhelyeden egy románczot számára. Próbáld meg valahogy Donna Paquita Castejar nevével versedbe szöni. Ha költő volnék, a' spanyolnők annyira feltűzelnének, hogy mind azt, mi ördögi, rimbe foglalnám. Nagy fekete szemei, kimerithetlen és mindig lelkes beszéde; gyöngéd és hajlékony testállása, igen az övé... mennyire lelkesítnek.”

„Nézd, most ment ki férje. Ugy látszik, nem sokat aggódik sebeiden: mert ugyan elevenen pillantgat.”

„Férje minden bizonnyal elment, hogy néhány constitutio-pártiakat halálra kárhoztasson. A' kormány őt főbíróvá, főügyvédé nevezte ki. Ez nejét kétségbe fogja ejteni.

E' pillanatban az ajtót lassan megkopogtatták; „Ave Maria!” szolt valaki kívülről.

„Ő az” sugá barátom.

„Elrejtsem-e magamat?”

„Nem, nem!“

De mégis az ajtó mellé suhanva, a' falhoz nyomultam. Látám mint ül Paquita keservesen kedvence mellett. Neki sokat kellett sirni, mert szemei még könnytől csillogának. Ő valóban szép nő vala! Telt karjaival egész erőből szorítá kedvencét hullámozó keblére, 's kérő és elhatározott hangon mondá: „Prospero de mi alma, mata ami marido!“ (Lelkem, Prosper, öldmeg férjemet).

Prosper nagy szemet meresztte; gondolá, hogy a' nőt félreértette. „Férjét öljem meg? Én? Nekem kell őt megölni? Kardommal?“

„Vagy törrel, ha engem szeretsz“ felelt a' nő, fekete lángoló szemeit Prosperre függesztvén. Barátomat ismét magához szorítá, csókolta, fejét szájához tartotta, hogy a' feleletét annál hamarabb hallhassa. Prosper a' bámulás miatt némán ült. Hogy a' nőt zavarba hozzam, rejthelyemből kilépve, mondtam nékiék: legjobb a' fogság! — Mikor Castejar estve a' törvényszekéből hazajön, minthogy több őrhelyen kell keresztül menni, mi sem lesz könnyebb, mint valamelyik őrhelynél befogni, 's egy éjen nálunk tartani; több férjek jutottak e' kellemetlen helyzetbe. Ez egy olyan szolgálat volt, mit az őrhely tisztei egymásnak kölcsönösen teljesítettek.

Paquita közbeléptemmel, nem igen jött zavarba; helyzetem, beszédem, 's ezen fölül azon tulajdonságom, hogy királygyilkos vagyok, szavamnak nagy súlyt adtak; 's rövid gondolkodás után mondá: „helyes! tehát holnap estve el kell zárni!“

Ez mind úgy történt, mint elbeszélém. Alkalmom a' befogásra nem hiányzott. Ágyulövések hirdették, hogy Ferdinánd sz. Mária szigetébe megérkezett: tehát a' csavargók rivalgása, kivilágítás, processiók, pusztítás stb egymásután következtek. A' constitutio-pártiak őrhelyünkre rohantak, és mi a' servilákat visszanyomtuk. Ezek nagy lármát ütöttek, Castejar éppen ott ment el... őt mindjárt gallérán csíptük. Kiabált, de még is engedelmesskednie kellett. A' felesége megjelent, hogy kiszabadítsa! Ez valóságos komédia volt; én szerepem jól játszám: kérelhetlen valék.

„Add ide birói jeledet“ mondá Paquita férjének. „Megyek a' rendőrökhöz 's onnat egyszerre visszajövök.“

A' nő visszajött; de jegyét elvesztette. A' következő reggel az a' hír terjengett, hogy Riego megszökött. Rendőrkatonáknak öltözött constitutio-pártiak és egy tanácsos, ki a' katonai bizottmány tagja volt, újszaka a' nemesi semináriumba jöven, egy bő köpenybe burkolt foglyot magukkal elvittek. Reggel, mikor Riego hörtöne kinyitattott, azt üresen találták.

De fájdalom Billing őrnagy előtt mindez alaptalan hír volt. A' király megszabadulása ünnepe semminek nem lehetett hijával: annak tökéletesnek kellett lenni.

A' Cebada piacon két kereszt-gerendával összekapcsolt erős oszlopok valának fölállítva. Rongyokba burkolt számtalan nézők állottak az ablakokhan 's a' piszkos, fekete házak fedelén. A' Castejarhoz hason-

ló birák hamar lejártatták a' politikai pört. Riego három napig ült kápolnában. Már felakasztatása előtt az éhség és szomjúság miatt szinte meghalt. Ezen a' reggel italt adtak neki, de mit opiummal vegyitének föl. Féltek, hogy bátran fog szembe menni a' halállal.

Két adjutánsai, a' kezökben zöld viaszgyertyát tartó 's halotti éneket zengő bünösök két sora közt, a' bitófához megérkeztek. A' nép borzasztó ordításra fakadt. A' szegény bünösök védtek magukat a' halál ellen 's harcoltak a' hóhérokkal. Utálatos csata volt ez a' vesztőhelyen! A' rendőr szolgák szuronnal akadályozták a' viaskodást, 's két holttestet nem sokára fölhúzták, borzasztó forgásuk következett.

Nem messze volt Riego szégyen és gyalázzal tetézve. Egy sánta ószvérhajtó hozta őt ide, egy virágos kosárban aluva; térdét mellére nyomta 's így feküdt.

Mikor nyakát a' bitófánál a' hóhér kötéllel megköté, úgy látszott, hogy fölakart serkenni. De alig nyitotta ki szemeit, a' bakó megragadta, leugrott vele... 's Riego a' két oszlop közti térben forgott.

Estve a' Cebada-piacon nagy tánczvigalom volt. A' trappista szónokolt: a' düh és a' bor elmámorosítván. A' municipalitás néhány tagjai, köztük Toribio is, regidorrá nevezettek ki; néhány rablók meztelen lábbal tábornoki kaputban, -- a' főzelekkárosok és barátok pedig a' nagy tűzvilágnál kéjhölgyekkel tánczoltak. Meggyújtották volt néhány szomszéd constitutio-pártiak feldult házi eszközeit. A' lángveres fényt árasztott a' tánczosok ábrázatára: a' vadöröm, rettenetes ugrás, 's ordítás miatt, hasonlított ez ünnepély a' Coopertől olly jól rajzolt indiaiakéhoz. Midőn ismét a' piacra mentem, néhány royalista katonatisztet láték az „angyalhoz“ czimzett vendéglőbe bémenni. — „Ördög vigye a' constitutiót!“ kiáltának. „Most igazán szabadok vagyunk!“ jól vacsoráltak... de mitsem fizettek, 's ezenkívül még a' vendéglő ezüst asztali eszközeit is köpeny alá dugva, odább állottak. Egy közülök, ki fővezéri egyenruhában volt, nagyobb hanggal mint a' többi kiáltá: „Éljen a' független király!“ E' volt a' híres Bessière, vagy par excellence royalista (királypárti), kit ugyanazon független király, néhány hónap mulva, itélet nélkül 's jogtalanul kivégeztetett.

Az ünnep egész éjen tartott; a' constitutio-pártiak házaikat keményen bezárták... azonban mi is éberem vigyáztunk. Reggel három óraker circirkálóink lépteit még lehetett hallani az utcákon. — Az őrhelyen magánosan fontolgtam, hogy tulajdonkép Spanyolhonban mit csináltunk a' söpredék jávára, kik a' kormányzást olly dicsőségesen kezdték, 's mégis Riego halálával végeztek belé. „Legalább, mondtam magamban, „ő minket nem látott.“ De egy titkos hang, mely mint a' lelkiismeret szagátá keblemet, sugta fülembe: „ő azért mégis láthatott.“ Igen kedvetlenül érzem magamat: a' szégyen szinte elsüllyesztett.

Mikor Prosper fölvaltott, elégedve szólt hozzám: „becsületes gazdám, Don Lorenzo Castejar, nem kell többet bezárnod. Ma reggel neje ágyában halva találta.“

Urházy.